

Motion till riksdagen 2020/21:127

av **Hanna Gunnarsson m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2019/20:176 En effektivare kommunal räddningstjänst

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en utredning om regional eller statlig styrning av räddningstjänsten med målet att öka likvärdigheten och samordningen i räddningstjänsten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår förslaget om att kommunen ska ges en möjlighet att överlåta åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid en räddningsinsats.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med ett förslag på undantag för deltidsbrandmän vid beräkning av arbetslöshetsersättning och tillkännager detta för regeringen.

2 En fungerande räddningstjänst i hela landet

Sverige och världen står inför stora klimatförändringar och ökande miljöproblem. Mycket tyder på att kriser och extrema väderhändelser kommer att öka även på hemmaplan. I dag utgörs det allvarligaste hotet mot den globala säkerheten av konsekvenserna av klimatförändringarna. Det gäller såväl här i Sverige som i andra delar av världen. I sin rapport Motståndskraft (Ds 2017:66) beskriver även Försvarsberedningen hur klimatförändringar och naturkatastrofer bör ses som ett hot mot vår säkerhet. Ett varmare klimat riskerar bl.a. att leda till fler bränder liknande de sommaren 2018. Ett ökat antal kriser och olyckor riskerar att bli övermäktigt för kommunerna och räddningstjänsten att hantera.

Propositionen En effektivare kommunal räddningstjänst (prop. 2019/20:176) behandlar utmaningar för de kommunala räddningstjänsterna. Vänsterpartiet delar bilden av behovet av att stärka och samordna räddningstjänsternas arbete. De kommunala räddningstjänsterna saknar många gånger tillfredsställande förutsättningar för att utföra sitt uppdrag. Ett allvarligt problem är de alltför stora variationerna kommunerna

emellan. Det gör att räddningstjänsten inte fullt ut fungerar för att uppnå de nationella målen i lagen om skydd av olyckor. Människor ska kunna lita på att räddningstjänsten finns att räkna med oavsett var i landet man bor. Risken för bränder och andra allvarliga olyckor finns i hela landet.

Vänsterpartiet instämmer i regeringens och den s.k. Räddningstjänstutredningens (SOU 2018:54) förslag om ett tydligare ledningssystem för den kommunala räddningstjänsten. Utredningen konstaterade att många av de kommunala räddningstjänsterna är för små för att klara av uppdraget med att bemanna en ledningscentral dygnet runt, vilket anses vara en grundförutsättning för en trygg räddningstjänst. Bristen på ständigt bemannade ledningscentraler pekas ut som en av de stora bristerna vid de stora bränderna 2018. En ständigt bemannad ledningscentral kräver stora resurser, vilket många av de små räddningstjänsterna inte har. Många kommuner har därför frivilligt slagit ihop sina räddningstjänster i större organisationer, kommunalförbund, eller gått in i olika avtal mellan kommunerna. Det betyder att räddningstjänsten på flera ställen i landet i dag snarare är regional än kommunal. I Sveriges 290 kommuner finns i dag 152 räddningstjänster.

Vänsterpartiet menar, i motsats till regeringen, att risken är stor för att grundproblemet med bristande samverkan och ojämlika förutsättningar räddningstjänsterna emellan kommer att kvarstå så länge man inte hanterar frågan om huvudman. I dag styrs räddningstjänsten på kommunal nivå, men det skulle också finnas möjlighet att styra räddningstjänsten på regional eller statlig nivå, motsvarande den nivå som akutsjukvården (regional styrning) samt polisen och Försvarmakten (statlig styrning) styrs från. Den utredning som föregått propositionen har inte tittat närmare på hur räddningstjänsten bör organiseras i ett vidare perspektiv, vilket vi från Vänsterpartiet beklagar. Att inte på riktigt utreda styrningen är att bortse från en viktig aspekt när det gäller räddningstjänstens möjligheter att verka på ett effektivt och likvärdigt sätt över hela landet.

Regeringens förslag innebär att ett större ansvar läggs över på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Vänsterpartiet bedömer detta som en riktig avvägning men vill samtidigt varna för att detta inte är tillräckligt. Det finns mycket som pekar på att det finns bättre modeller och att man genom en statlig eller regional styrning samtidigt som det lokala arbetet utvecklas och stärks skulle komma åt många av de problem som räddningstjänsten i dag upplever. Det är därför olyckligt att kommittédirektivet inte gav något sådant utrymme. Propositionen innehåller vissa förbättringar, men riskerar att bli ett lappande och lagande av ett system som i grunden innehåller större problem. Regeringen bör återkomma med en utredning om regional eller statlig styrning av räddningstjänsten med målet att öka likvärdigheten och samordningen i räddningstjänsten. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3 Smygprivatisering av räddningstjänsten

I propositionen föreslås att kommunen ska ges en möjlighet att överlåta åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid en räddningsinsats. Flera remissinstanser är dock mycket kritiska och menar att användandet av privata, kommersiella entreprenörer på detta sätt strider mot lagen.

Det är, vilket också nämns i propositionen, redan i dag möjligt för andra än räddningstjänsten att vidta inledande åtgärder vid en olycka. I dag förekommer avtal mellan flera

kommuner och privata vaktbolag där anställda väktare larmas i väntan på räddningstjänst. I propositionen exemplifieras detta med att vaktbolag ska kunna inleda släckning med handbrandsläckare eller kasta ut en livboj, vilket är åtgärder som det är självklart att var och en efter förmåga ska vidta när de upptäcker en brand eller annan typ av olycka. Det bör inte behövas ett undertecknat avtal för att någon ska kasta ut en livboj.

Det kan vara nödvändigt att i vissa särskilda situationer göra avsteg från rådande ordning. I propositionen nämns t.ex. industribrandkårer. Men regeringens förslag innebär att man i praktiken öppnar baddörren för att kommersiella bolag ska ta över delar av räddningstjänstens uppgifter. Det innebär i praktiken en smygprivatisering av räddningstjänsten. I dag står privata företag och väntar i kulisserna på möjligheten att få lägga anbud på det som i dag är offentlig räddningstjänst. Det är inte lämpligt att vaktbolag skickas på larm som rör fullt utvecklade bränder, trafikolyckor eller översvämningar. För dessa uppgifter krävs utbildade brandmän med rätt utrustning.

Att lägga över uppgifterna på privata bolag kan vara ett bekvämt sätt, eller en möjlig ekonomisk utväg, för kommunerna att inte behöva ta fullt ansvar för att räddningstjänsten ska vara planerad och organiserad utifrån tänkbara behov. Det står dock i direkt motsättning till lagen om skydd mot olyckor (2003:778) som tydligt slår fast att ”räddningstjänsten skall planeras och organiseras så att räddningsinsatserna kan påbörjas inom godtagbar tid och genomföras på ett effektivt sätt”. Redan i lagens första paragraf slås fast att ”bestämmelserna i denna lag syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor”. Att då som regeringen hänvisa exempelvis till långa avstånd i glesbygden är inte en godtagbar anledning till de förändringar som föreslås i propositionen.

Förslaget innebär också att även om en privat aktör utfört inledande åtgärder vid en räddningsinsats så är det fortfarande kommunen som har ansvaret. Det betyder att räddningstjänsten kan komma att ansvara för insatser som t.ex. ett privat vaktbolag utför. Det skapar minst sagt svårigheter vad gäller transparens och ansvarsutkrävande. Det tycks dessutom råda vissa oklarheter vad gäller tystnadsplikten för privata aktörer. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap förordar att lagen ska kompletteras med en särskild regel om tystnadsplikt för den som utför inledande åtgärder enligt avtal med kommunen. Att som regeringen föreslå att detta i stället ska kunna regleras i avtal mellan parterna är en mycket osäker ordning för den enskilde. Det enda sättet att garantera likvärdighet och transparens utan vinstintressen är att driva räddningstjänsten helt och hållet i offentlig regi. Riksdagen bör avslå förslaget om att kommunen ska ges en möjlighet att överlåta åt någon annan att vidta inledande begränsade åtgärder vid en räddningsinsats. Detta bör riksdagen besluta.

4 A-kassa för deltidbrandmän

I dag finns det ungefär 10 700 räddningstjänstpersonal i beredskap, eller deltidbrandmän som de också kallas. Det är fler än dubbelt så många som antalet heltidsbrandmän. Som deltidbrandman har man perioder av beredskapstjänstgöring och måste då vara beredd att snabbt inställa sig på brandstationen. Särskilt på mindre orter är behovet av deltidbrandmän stort och på många ställen bemannas brandstationen enbart av deltidbrandmän.

Hur beredskapen organiseras är olika från kommun till kommun, men i genomsnitt innebär uppdraget insatser under omkring en vecka i månaden. Anställningen innehas alltså normalt vid sidan av annan sysselsättning. I propositionen konstateras att arbetsvillkoren är sådana att anställningen är avsedd att vara ett extra arbete och inte en deltidsanställning som det begreppet normalt används. Det här blir ett problem när det kommer till arbetslöshetsförsäkringen. I dag kan situationen bli så absurd att den som arbetar som deltidsbrandman, men som i övrigt är arbetslös, förlorar pengar genom sitt uppdrag. Det är både olyckligt för den enskilde och utgör ett större problem eftersom det har konsekvenser för personalförsörjningen, vilket också beskrivs i Räddningstjänstutredningen.

Rekryteringsproblemen i fråga om deltidsbrandmän har pågått under lång tid och är väl kända. Vänsterpartiet lyfte situationen för deltidsbrandmän redan när den dåvarande alliansregeringen begränsade antalet ersättningsdagar för deltidsarbete. Räddningstjänstutredningen pekar på flera orsaker till att kommunerna har svårt med rekryteringen, bl.a. ökad urbanisering, arbetspendling och en allt äldre befolkning. Då ska inte också trygghetssystemens utformning utgöra ytterligare hinder.

I propositionen bedömer regeringen att det i nuläget inte bör införas något undantag för deltidsbrandmän vid beräkning av arbetslöshetsersättning. I stället ska man återkomma om Utredningen om en ny arbetslöshetsförsäkring för fler, grundad på inkomster (SOU 2020:37) inte löser frågan. Tyvärr presenteras inte heller där någon lösning på frågan.

I Räddningstjänstutredningen föreslås att huvuddelen av arbete som deltidsbrandman ska undantas vid beräkning av arbetslöshetsersättning. Vänsterpartiet delar utredningens uppfattning om behovet av ett undantag och menar att det är en fråga som bör lösas skyndsamt. Regeringen bör snarast återkomma med ett förslag på undantag för deltidsbrandmän vid beräkning av arbetslöshetsersättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Handlingsprogrammet för räddningstjänst

Propositionen behandlar också kommunernas handlingsprogram. Bland annat föreslås att kommunen, på ett tydligare sätt än i dag, ska redovisa vilken förmåga den har att möta de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. Att det görs en noggrann bedömning av potentiella olyckor är en förutsättning för en god beredskap. I propositionen föreslås dock även att kravet på att handlingsprogrammen ska antas av kommunfullmäktige, eller i kommunalförbund av den beslutande församlingen, ska tas bort. Som skäl anger man bl.a. att beslutsprocessen för handlingsprogrammen inte överensstämmer med hur styrdokument vanligen beslutas i kommunerna och att de har en detaljnivå som lämpar sig bättre att avhandlas på lägre nivå. Vänsterpartiet ser att det kan finnas skäl för att göra om ordningen, men vill samtidigt understryka vikten av att de folkvalda ledamöter som ingår i kommunfullmäktige är delaktiga i de beredskapsfrågor man har ansvar över.

6 Hela samhällets resurser

Vid allvarliga kriser och olyckor bör samhällets alla tillgängliga resurser sättas in. Vänsterpartiet föreslår t.ex. att Försvarsmakten i sin planering ska uppdras att ta viss hänsyn till civila behov för att kunna bistå samhället vid nationella kriser och katastrofer samt vid extraordinära händelser som t.ex. brandbekämpning. Det kan t.ex. handla om att samordna vid anskaffning av materiel eller vid planering av personalresurser under den tid på året då flest skogsbränder uppstår. Läs mer i motionen Försvarsmaktens dimensionering.

Vänsterpartiet ser också positivt på ett utökat samarbete mellan räddningstjänsterna i Norden och Baltikum. Det kan bl.a. handla om bränder och andra naturkatastrofer eller om fjäll- eller sjöräddning.

Hanna Gunnarsson (V)

Jens Holm (V)

Yasmine Posio (V)

Håkan Svenneling (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Elin Segerlind (V)

Jessica Thunander (V)